

Пацюрківська Вікторія Сергіївна

студентка 3-го курсу факультету судового та міжнародного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Питання колабораціонізму постало в Україні ще у 2014 році з початком збройної агресії російської федерації проти України, анексії Криму та окупації частин Донецької та Луганської областей. З того часу відбувалася актуалізація даного питання в засобах масової інформації та велися спроби законодавчого закріплення відповідальності за колабораційну діяльність. Але такі спроби не увінчалися успіхом, законодавчі проекти не мали чітких формулювань, а політична еліта проросійських настроїв виступала проти прийняття відповідних законів. Вже з моменту повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» від 3 березня 2022 року [1]. Наразі тривають дискусії щодо того, як буде працювати нововведення, тому актуальним є проаналізувати недоліки та перешкоди, які можуть виникнути із застосуванням нової статті КК України на шляху реінтеграції окупованих територій.

Питання криміналізації колабораційної діяльності розглядали Є. Письменський, В. Кузнецов, М. Сийплойкі та інші.

Історія показала, що держава, територія якої стає окупованою, так чи інакше стикається з колабораціонізмом та подібними йому соціально-політичними явищами [2, с. 33]. Притягнення до відповідальності за таку діяльність стало необхідним, коли виграти війну тільки за допомогою військової сили виявилось неможливим і виникла потреба не лише покарати, а й запобігти співпраці населення з окупантами. Кримінально-правова заборона накладає на громадян обов'язок не вчиняти злочин і таким чином регулює поведінку громадян у суспільстві, тому досить широкий опис окремих форм колабораційної діяльності буде мати більш превентивний характер, ніж каральний.

КК України було доповнено статтею 111-1 «Колабораційна діяльність», якою передбачена кримінальна відповідальність за різні види співпраці з окупаційною владою та військовими формуваннями держави-агресора. Дана норма є необхідною для збереження та захисту суверенітету України в умовах сьогодення.

У зв'язку зі змінами, внесеними до КК України, вже у першому півріччі 2022 року було зареєстровано 1390 випадків колабораційної діяльності. За інформацією МВС України, зменшення виявлених Національною поліцією фактів колаборації на сьогодні не спостерігається. В середньому за місяць нараховується у ЄРДР близько 160 цих фактів. Станом на жовтень 2022 року за частинами 1, 2 статті 111-1 КК України зареєстровано 772 кримінальних правопорушення, з них 214 направлено до суду. За частинами 3, 4, 5, 6, 7, 8 статті 111-1 КК України зареєстровано 2397 кримінальних правопорушень, 186 з яких направлено до суду [3].

Разом з тим, у статті 111-1 КК України допущено змішування визначень об'єктивних сторін злочинів, вони можуть частково охоплюватися диспозиціями інших статей. Тому запровадження самостійної форми такого діяння може призвести до проблем кваліфікації злочинів проти основ національної безпеки та становитиме небезпеку порушення прав і свобод людини.

Складнощі виникають, зокрема, при розмежуванні складу колабораційної діяльності від державної зради. Правоохоронні органи відкривають велику кількість кримінальних проваджень за статтями 111 (державна зрада), 111-1 (колабораційна діяльність), 111-2 (пособництво державі-агресору) КК України. При цьому трапляється, що одне й те саме діяння під час розслідування кваліфікується за кількома статтями. У зв'язку з цим може виникнути проблема застосування менш суворого покарання, передбаченого більшістю форм колабораційної діяльності, до державних зрадників [4, с. 386].

Слід зазначити, що, на відміну від державної зради, яка завжди вчиняється громадянином України, частини 1, 2, 3, 5, 7 складів злочинів, передбачених статтею 111-1 КК України, можуть вчинятися лише громадянином України, а частини 4, 6 не містять такої вказівки. Відповідно, іноземці або особи без громадянства, які проживають на тимчасово окупованих територіях, також можуть підозрюватися в колабораціонізмі.

Окрім того, за частиною 4 статті 111-1 КК України можна притягнути до відповідальності будь-яку особу, яка здійснює свою законну діяльність на тимчасово окупованій території України. Господарська діяльність здійснюється суб'єктом господарювання незалежно від організаційно-правової форми та форми власності. Відповідні зміни були також внесені до статей 96-3 та 96-5 КК України, відповідно до яких вчинення від імені юридичної особи її уповноваженою особою кримінальних правопорушень за ст. 111-1 КК України є підставою для кримінального провадження стосовно

такої юридичної особи [5]. Очевидно, що провадити будь-яку господарську діяльність без зіткнення з окупаційною владою на тимчасово окупованих територіях неможливо і створюється ситуація, коли межа між злочинністю і виживанням стає тонкою. При цьому необхідно, щоб особи, які забезпечують життєдіяльність громад на окупованих територіях, продовжували її забезпечувати. Крім того, доказування самого факту кримінального правопорушення, передбаченого даною нормою, буде достатньо непростим, адже законодавець не роз'яснює, як органам досудового розслідування довести, що суб'єкти господарювання провадили таку діяльність добровільно.

В Єдиному державному реєстрі судових рішень вже є низка вироків, за якими осіб притягують до відповідальності за частиною 4 статті 111-1 КК України. Так, 27.09.2022 набрав законної сили вирок Тростянецького районного суду Сумської області, відповідно до якого особі призначили покарання у виді позбавлення волі строком на один рік із позбавленням права обіймати виборні посади в органах влади та місцевого самоврядування строком на десять років та з конфіскацією майна [6]. Було встановлено, що винний з власної ініціативи та підтримуючи збройну агресію російської федерації на території України, маючи відкритий перед населенням громади села постійний зв'язок із військовими держави-агресора, неодноразово, добровільно та безоплатно надавав матеріальні ресурси в розпорядження військовослужбовцям окупаційних військ російської федерації, а саме різав баранів, за якими доглядав, та їх тушки безкоштовно передавав військовослужбовцям збройних сил держави-окупанта. При цьому у період окупації населеного пункту винний не надавав зазначених матеріальних ресурсів місцевим мешканцям, тим самим інтереси та потреби окупантів ставив у пріоритет перед односельчанами. Добровільність діяння у вказаній справі викликає сумніви.

У цьому контексті не можна не звернути увагу і на ту обставину, що законодавець не передбачив ознаку добровільності колабораційних діянь, передбачених у частинах 3 та 4, на відміну від частин 2, 5 і 7 ст. 111-1 КК України, чим створив умови непропорційної кримінальної репресії в системно-правовому її розумінні. Сама вказівка на добровільність співпраці є зайвою, адже за статтею 40 КК України будь-яке діяння, вчинене під впливом фізичного чи психічного примусу, виключає кримінальну відповідальність [5].

Крім того, цей закон поширюється на дуже велику кількість осіб, які можуть підпадати під нього. І часткове його застосування щодо якоїсь

конкретної особи буде, фактично, вибірковим правосуддям, яке свідчитиме про недосконалість цієї правової норми.

Враховуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що завершення війни поставить перед суспільством, владою і, зокрема, судовою системою України нові виклики. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» розв'язав проблему правової протидії колабораціонізму через встановлення кримінальної відповідальності, що є важливим для захисту суверенітету України в реаліях сьогодення. Проте, він містить певні недоліки, які виявляються при кваліфікації кримінальних правопорушень, й може призвести до вибіркового правосуддя, тому потребує подальшого опрацювання та трансформування.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність: Закон України № 2108-IX від 03.03.2022. *Офіційний вісник України*. 2022. № 32. С 24. Ст. 1686.

2. Письменський Є.О. Колабораціонізм як суспільно-політичне явище в Україні (кримінально-правові аспекти). *Науковий нарис*. 2020. 121 с.

3. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. *Офіційний веб-сайт Офісу Генерального прокурора України*. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення: 07.11.2022).

4. Кузнецов В.В., Сийплікі М.В. Кримінальна відповідальність за колабораційну діяльність як новий виклик сьогодення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2022. № 70. С. 381–388.

5. Вирок Тростянецького районного суду Сумської області у справі № 588/735/22 (провадження № 1-кп/588/108/22). *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105905089> (дата звернення: 07.11.2022).

Науковий керівник: д-р.юрид.наук, доцент Коломієць Ю.Ю.